

**Голубов
Артем Євгенович**

старший науковий співробітник,
доцент кафедри права,
Національний аерокосмічний
університет імені М.Є.
Жуковського «Харківський
авіаційний інститут», м. Харків,
Україна,
кандидат юридичних наук,

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – 392 с.
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Х.: Право, 2011. 584 с.

ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ДО ПИТАННЯ БАГАТОМАНІТНОСТІ ПРОЯВУ

Існування людини, суспільства, держави в сучасному світі відбувається в умовах дії багатьох чинників, що істотно впливають на форми, способи їх буття та організації. Так, серед них можна виділяти такі як: стрімкий розвиток науково-технічного прогресу та технологій, формування віртуального простору існування людства, ускладнення засобів впорядкування суспільних відносин, мультикультурність сучасних суспільств, геополітичні суперечки та масові міграційні процеси, складна епідеміологічна та екологічна ситуація тощо. Безумовно, ці фактори спричиняють істотний вплив на людину, суспільства, державу та їх об'єднання.

Однак, попри дію цих та цілої низки інших чинників, а також впливу на нашу поведінку ситуації невизначеності та наявних ризиків сучасного буття, яка зараз склалася у світі, визнання того факту, що в основі існування суспільства, держави, взагалі людської цивілізації стоїть людина – є тією основою, на якій будується фундамент їх подальшого існування та розвитку. Саме тому проблематику існування людини як найвищої соціальної цінності, питання нерозривно та змістовно пов'язаних із поняттям «людина» таких явищ як її права і свободи, потребу в їх утвердженні та забезпеченні слід розглядати базовими, визначальними. Вони мають стати підґрунтям як аналізу конкретних ситуацій та обставин існування людини, суспільства, держави, так і основою ухвалення відповідних рішень щодо їх вирішення, а також як витoki тих перетворень, які очікують нас на подальшому шляху цивілізаційного розвитку людства.

В тезах наукової доповіді ставиться питанням про багатоманітність прояву поняття «права і свободи людини», які воно отримує в умовах сьогодення. Адже визначення його форм прояву, сфер реалізації та вимірів дає можливість розв'язувати актуальні питання існування суспільства, держави, взагалі людської цивілізації саме виходячи з ідеї людиноцентризму. Як узагальнений висновок наводиться теза про те, що «права і свободи людини» є комплексним, системним поняттям, яке знаходить свій вияв у цілій низці сфер існування людини, суспільства, держави, реалізується через певну сукупність форм свого прояву та є фактором, якому слід приділяти першочергову увагу, зокрема з позиції якомога повнішого їх утвердження та забезпечення.

Насамперед слід зазначити, що реальність, в якій існує людина є доволі багатоманітною, а саме буття людини є багатовимірним. І це слід враховувати при тлумаченні зокрема понять «людина», «права і свободи людини», а також визначенні форм, методів та способів їх утвердження та забезпечення. Напевно тому, сприймаючи людину, приміром, в соціальній, економічній, правовій, інформаційній чи в екологічній сфері, ми не можемо визначати її тільки як «особу», «індивіда» або «громадянина», «учасника правовідносин» або «суб'єкта права» тощо. І це тому, що стосовно кожного з цих понять існує явище яке їх об'єднує – це права і свободи людини. Адже і особа, і індивід, і громадянин, і учасник правовідносин, і суб'єкт права в однаковій мірі є носіями прав, свобод та обов'язків людини. Права (свободи) людини в такому сенсі виступають фактично першоосною її буття. Адже, як слушно вказується, за допомогою прав особистість долучається до матеріальних і духовних благ суспільства, до механізмів влади, до законних форм волевиявлення і реалізації власних інтересів [1, с. 49].

Щодо можливого погляду стосовно сприйняття досліджуваного поняття, то можна запропонувати наступне бачення сфер, рівнів та форм його прояву.

Так, основу будь-якого явища становить певна концепція або ідея, яка описує сутність, зміст, природу та іншим чином характеризує те чи інше явище, об'єкт або процес. Саме тому, перш за все, права людини доцільно розглядати як певну теоретичну концепцію, яка пройшла своє становлення від найдавніших суспільств до наших днів через її опосередкування тими чи іншими правовими теоріями (доктринами). Це вказує не тільки на істотну важливість цього явища, яке супроводжує історію людства вже декілька тисяч років, а й на те, що концепція «прав людини» розвивається разом із людиною та взагалі з людством. Тому актуальним питанням є вироблення сучасного праворозуміння цього явища та визначення шляхів його подальшого розвитку не тільки в сучасних умовах, а й в умовах майбутнього розвитку людської цивілізації. Приміром цього є виділення в теорії прав людини четвертого покоління прав.

Також «права людини» цілком можливо розглядати у власному сенсі як засіб задоволення потреб людини, засіб її існування та розвитку. Тобто інструмент, завдяки якому людина «окреслює певну сферу автономного існування (можливостей) індивіда у взаємовідносинах з іншими людьми, суспільством та державою» [2, с. 448]. В цьому контексті постає питання про відповідність змісту та характеру прав і свобод, якими наділена людина, тому сучасному її стану та становищу, наприклад, екологічному, в якому вона існує та розвивається, реалізуючи свої права та свободи.

Іншим аспектом сприйняття прав і свобод людини можна вважати нормативний їх прояв. Це характеризує права людини як сукупність норм права, якими формально визначені відповідні правові можливості індивіда. Саме через правові норми це явище отримує не тільки своє закріплення, а й визнання з боку інших осіб, суспільства, держави. Цей аспект прав людини характеризує їх як засіб впливу на поведінку осіб та засіб взаємоузгодження міжособистісної та інших форм колективної поведінки людей. Тому актуальним питанням цього прояву прав людини є своєчасне виявлення та відбиття в правових нормах всього багатогранного кола дійсно наявних прав і свобод людини.

Також можна запропонувати ціннісний вимір прав людини як самодостатнього явища, яке має власне значення для особи, суспільства, держави. Адже наскільки вказане явище є моральною, соціальною, правовою та особистісною цінністю, яке визнається індивідами, суспільством, державою, залежить і те, настільки права особи здатні виконувати роль регулятора суспільних відносин, скеровуючи поведінку учасників правовідносин до певної мети – утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Цей аспект акцентує увагу на сприйнятті особою, суспільством та державою ідеї прав людини, трансляції її через зміст суспільних відносин.

Права людини можна розглядати і як ідеологічне явище, орієнтир, який формує бачення людиною, суспільством, державою можливих варіантів їх поведінки, допустимих та прийнятних шляхів вирішення певних ситуацій та ухвалення відповідних рішень щодо їх розв'язання. І щодо цього аспекту актуальною є імплементація в державну політику та суспільну думку ідеї важливості та пріоритетного забезпечення прав і свобод людини, а також позиціонування їх як критеріїв оцінки дій особи, суспільних груп та держави в межах тих чи інших правовідносин.

Ще одним аспектом сприйняття прав людини, який можна виділити, є інформаційний аспект. Він, на думку автора, реалізується через інформування особистості про її можливості, а також про наявні варіанти поведінки по задоволенню її потреб. Все це сприяє формуванню соціально корисних моделей поведінки особи у суспільстві, а також створює передумови для розуміння особою перспектив та наслідків вибору того чи іншого варіанту поведінки. Інформаційний аспект також стосується доступності інформації про права і свободи людини, способи та форми їх реалізації, засоби захисту тощо. Відповідно, актуальним щодо цього аспекту прав людини є не тільки забезпечення доступності власне інформації про них, приміром, як це передбачено в ст. 57 Конституції України. Важливим є також широке інформування невизначеного кола осіб про зміст їх прав, способи, форми їх реалізації та захисту. Охоплює цей аспект і різні комунікативні дії, присвячені правам людини, яскравим прикладом яких є цей науковий захід.

Нарешті, права людини слід розглядати як засіб встановлення автономії індивіда, гарантію від свавілля з боку держави та критерій, який лежить в основі визначення спрямованості діяльності та змісту обов'язків держави стосовно людини та її прав. Тобто мова йде про права людини як умовний кордон між нею та державою. Цей аспект вказує на необхідність подальшого опрацювання як питань гарантій прав і свобод людини, так і форм і методів діяльності держави щодо підвищення ефективності її дій по утвердженню і забезпеченню прав і свобод людини.

Як висновок наукової доповіді слід вказати на те, що права і свободи людини є багатоманітним та багатовимірним поняттям, яке характеризується своєю комплексністю та системністю існування і реалізації. Власне права людини є невідчужувані від неї та процесу її існування. Вони однаково важливі як для розвитку

самої людини, так і для розвитку суспільства і держави. Саме тому вивченню, поширенню, визнанню, утвердженню та забезпеченню, а також захисту прав і свобод людини слід приділяти першочергову увагу.

На завершення хотілось звернути увагу на те, що наведене автором бачення розуміння прав і свобод особи не претендує на вичерпність та остаточну істину. Адже наведеними аспектами розуміння прав і свобод людини (теоретичним, екзистенціальним, нормативним, ціннісним, ідеологічним, інформаційним, захисним) це явище не вичерпується. Зокрема погодимося із тим, що права людини – це не статичний, раз і назавжди даний інститут, а вони розвиваються і збагачуються, зачіпаючи найрізноманітніші сфери людського буття та слугують задоволенню найрізноманітніших потреб та інтересів людини [1, с. 51]. І тому відповідні наукові пошуки та дискусії за цією тематикою мають бути продовжені, що має на меті формування в умовах сьогодення належного загальнотеоретичного фундаменту для захисту права і свобод людини.